

ВОЄННА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ЗМІЦНЕННЯ

Ю.І. Єхануров, Міністр оборони України

У статті проаналізовано основні проблеми у сфері воєнної безпеки, пов'язані з розвитком Збройних Сил України, та запропоновано напрями щодо їх вирішення. Такими напрямками визначено: підвищення рівня фінансування заходів Державної програми розвитку Збройних Сил України на 2006 – 2011 роки, переозброєння армії сучасними зразками ОВТ, прискорення професіоналізації, основним механізмом якого вибрано трансформацію, підвищення рівня патріотичного виховання допризовної молоді й військовослужбовців та формування позитивного іміджу Збройних Сил.

Ключові слова: *воєнна безпека, Збройні Сили України, професіоналізація, комплектування військовослужбовців за контрактом, підготовка військ (сил), оснащення озброєнням і військовою технікою, трансформація, військово-патріотичне виховання.*

На початку серпня 2008 року більшість експертів у сфері воєнної безпеки були єдині в оцінці безпосередньої загрози широкомасштабного застосування воєнно-силових заходів проти України. Проте події в Грузії у серпні цього року засвідчили про прояви нових викликів і загроз для України, зокрема реальну небезпеку втягування України в міжнародні конфлікти та реальність загрози територіальної цілісності і суверенітету України. Тому, потенційні можливості виникнення збройного конфлікту та використання збройних сил як можливого інструменту зміни військового балансу зберігаються.

Підтвердженням цьому є спалах у сусідніх з Україною регіонах збройних (Грузія, Абхазія та Південна Осетія) (раніше “заморожених”) конфліктів. На жаль, загроза їх поширення на інші регіони не зменшується. Загострення грузинсько-осетинського та абхазько-грузинського конфліктів, перехід їх у стадію гострого масштабного протистояння із втручанням регулярних війсь-

кових формувань Збройних Сил Російської Федерації спонукає нас звернути увагу на необхідність підтримання воєнної безпеки держави на достатньому рівні.

Україна жодну державу не вважає своїм противником, а її політика у сфері воєнної безпеки є відкритою, прозорою, прогнозованою і не спрямованою проти територіальної цілісності та суверенітету інших країн. Проте ця принципова позиція в жодному разі не повинна сприйматися як чинник послаблення уваги до своєї безпеки. Понад те, використовувати цей аргумент як начебто фактор зменшення воєнної загрози неможливо принципово.

Сучасний цивілізаційний світ усвідомив важливість дотримання принципу упередження загроз на ранній стадії спільними зусиллями. Саме тому більшість європейських держав однакостайні в тому, що ефективно забезпечення воєнної безпеки можна здійснювати тільки в рамках НАТО та ЄС. Розширення НАТО, створення і розвиток Європейських сил швидкого реагування свідчать про кількісне та якісне нарощування об'єднаного потенціалу держав з метою протидії новим викликам і загрозам.

Наша держава підтримує процеси зміцнення глобальної та регіональної стабільності й визначила стратегічну перспективу забезпечення своєї безпеки в рамках Північноатлантичного альянсу та ЄС. Для цього ведеться цілеспрямована робота щодо набуття відповідності критеріям членства в цих організаціях. Одним із головних військових критеріїв є здатність Збройних Сил забезпечувати захист суверенітету та територіальної цілісності своєї держави.

Водночас сучасні реалії розширюють спектр завдань у сфері воєнної безпеки, зокрема щодо здатності й готовності участі в міжнародному військовому співробітництві та міжнародних миротворчих операціях, а також допомоги цивільним органам влади в ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру (як приклад – ліквідація наслідків повені в Західній Україні в липні-серпні цього року).

Враховучи тему статті, хочу поділитися своїми міркуваннями з основних проблемних питань воєнної безпеки, своїм баченням з позиції Міністра

оборони основних напрямів щодо її забезпечення в контексті комплексу зазначених чинників та умов.

Аналіз глобальної та регіональної воєнно-політичної обстановки [1-3] свідчить про те, що основні виклики та загрози національним інтересам України у воєнній сфері залишаються. Вони стають динамічнішими, частині з них притаманний асиметричний характер, а частина інтегрується з іншими загрозами, які самі по собі не є воєнними. Сьогодні такі асиметричні виклики та загрози як тероризм, кібератаки, розповсюдження компонентів зброї масового ураження і технологій її виробництва, контрабанда зброї та наркотиків, незаконна міграція, глобальні кліматичні зміни, природні й техногенні катастрофи превалюють над “класичними” загрозами воєнного характеру.

Сфера внутрішнього життя держави все більше стає об’єктом впливу політичної та економічної нестабільності, дисбалансу соціально-економічного розвитку регіонів України, надмірного соціально-економічного розшарування населення, що створює умови для загострення внутрішньополітичної обстановки в державі, і як наслідок – призводить до зниження рівня її воєнної безпеки.

В Україні проводиться значна робота щодо забезпечення функціонування ефективної системи гарантування воєнної безпеки, здатної адекватно реагувати на сучасні загрози й виклики. Що стосується Збройних Сил, то ця сфера діяльності як ніколи є відкритою для суспільства. Наші здобутки й недоліки публікуються в щорічному виданні “Біла книга: оборонна політика України” [4, 5].

Проте не можу не вказати на низку проблем, які стосуються Міністерства оборони і Збройних Сил. Назву тільки найбільш болючі, а саме:

- розбіжності між вимогами чинного законодавства та політичними деклараціями у сфері зміцнення оборони держави й тактичними заходами щодо їх реалізації;

- відставання темпів переозброєння армії сучасними зразками ОВТ від процесу його старіння;

- занадто повільний перехід до професійних Збройних Сил;
- недосконалість системи воєнних реформ щодо забезпечення одночасного системного вирішення великої низки завдань, які стоять перед Збройними Силами;
- недостатній рівень патріотичного виховання допризовної молоді та військовослужбовців Збройних Сил, падіння престижу військової служби.

Вирішення цих проблем - сфера діяльності не лише Міністерства оборони [6]. Воно досягається проведенням єдиної державної політики в галузі воєнної безпеки, системою заходів політичного, економічного, воєнного, науково-технологічного, соціального та інформаційного характеру, які мають бути адекватними загрозам життєво важливих інтересів держави.

Модернізація армії і дефіцит фінансового забезпечення

Першим ефективним практичним кроком у вирішенні проблем воєнної безпеки має стати *подолання розбіжностей між чинними вимогами та політичними деклараціями у сфері зміцнення оборони держави і практичними заходами щодо їх реалізації.*

Чинними законодавчими та нормативними актами держави [2] визначено, що основні зусилля у сфері оборонного будівництва мають спрямовуватися на створення мобільних, збалансованих, оптимальних за чисельністю, добре озброєних і професійно підготовлених, всебічно забезпечених і водночас не надто обтяжливих для держави Збройних Сил, здатних забезпечити недоторканність кордонів України і дати відсіч можливому агресору.

Президент України - Верховний Головнокомандувач Збройних Сил у Посланні до Верховної Ради України [7] визначив пріоритетні завдання для Збройних Сил: підвищення їх боєздатності, прискорення переходу армії на контрактну основу та забезпечення соціальних гарантій для військовослужбовців і членів їх сімей.

Крім того, слід нагадати про велику кількість передвиборчих обіцянок усіх політичних партій і лідерів щодо зміцнення оборони держави.

Усі зазначені вимоги і декларації, безумовно, вітаються суспільством, але для їх реалізації необхідно щонайменше дві умови:

- забезпечення Збройних Сил відповідними фінансовими, кадровими,

матеріально-технічними, інформаційними та іншими ресурсами;

- цілеспрямована й ефективна діяльність усіх гілок державної влади щодо зміцнення обороноздатності.

Проте видатки Державного бюджету на потреби Міністерства оборони України у відсотках до ВВП постійно зменшуються, а в цьому році (1,11% від ВВП) є

Таблиця 1
Динаміка фінансового забезпечення потреб Міністерства оборони України

Роки	Обсяг коштів, фактично виділених (тис. грн.)	Відсоток від ВВП
2000	2 280,7	1,34
2001	3 032,0	1,48
2002	3 291,1	1,46
2003	4 282,7	1,60
2004	5 297,7	1,54
2005	5 846,3	1,34
2006	6 404,8	1,19
2007	8 071,1	1,18
2008	9 903,5	1,11
2009	10 837,5	0,85

найменшими за всю історію незалежної України (табл. 1). Та Міністерство фінансів уже готове “подолати цей рекорд”, встановивши граничний показник у бюджетному запиті Міноборони на 2009 рік на рівні 10,8 млрд. грн. (0,85% від ВВП). Не буду порівнювати з відповідним відсотком від ВВП у наших сусідів і Країнах-членах НАТО, оскільки загальновідомо, що там він є значно вищим [8]. Відзначу тільки важливість того, щоб цих ресурсів вистачало на реалізацію прийнятих програм. У нас, на жаль, і цього нема, а Уряд (складається таке враження) про це не піклується.

Загальне недофінансування заходів Державної програми розвитку Збройних Сил України на 2006 – 2011 роки з урахуванням видатків бюджету на потреби Міноборони на 2008 рік уже становить більше 6 млрд. грн., і це тільки за формальною ознакою без урахування інфляції та зростання цін. А реально виходить, що Збройні Сили у 2008 році отримали фінансових ресурсів менше, ніж у минулому році.

Мої власні спостереження дають підставу зробити висновок: за всю історію незалежної України її Збройні Сили перманентно були заручниками

обіцянок щодо збільшення фінансування. Під обіцянки розроблялися амбітні програми, але потім вони не забезпечувалися відповідними ресурсами. Понад те, відповідальність за невиконання програми несли Збройні Сили, залишаючись сам на сам з галопуючим зростанням фінансових проблем. Нам необхідно розірвати це хибне замкнуте коло.

З цієї причини нам не вдалося виконати низку запланованих заходів, зокрема здійснити у визначених обсягах закупівлю новітніх і модернізацію наявних зразків ОВТ, досягнути радикальних змін у підготовці військ (сил), ввести автоматизовану систему управління Збройних Сил України, вивільнити Збройні Сили від виконання невластивих їм функцій.

Останні залишаються обтяжливим ярмом для українського війська. Загальна чисельність військових посад організаційних структур, непередбачених у складі Збройних Сил України на кінець 2011 року, становить близько 18 000 штатних одиниць, у тому числі на арсеналах, базах і складах – до 12 000, для охорони військових містечок – до 5 500, в органах управління, які планується скоротити (реформувати) – до 500. Витрати на утримання зайвих військових організаційних структур та надлишкового майна становили у 2007 році 2 647,8 млн. грн., а потреба на 2008 рік – 4 129,1 млн. грн.

Витрачаючи щороку на невластиві функції, зайві військові організаційні структури і надлишкове майно майже третину всіх бюджетних фінансових ресурсів, Міністерство оборони України змушене обмежувати фінансування заходів розвитку військових частин, установ та організацій, які визначають боєздатність Збройних Сил України.

Проте було б нещиро говорити тільки про фінансові ресурси і мовчати про власну організаторську діяльність. Скажу відверто: ефективність роботи Міноборони та діяльності Генерального штабу потребує вдосконалення. Так само потребує вдосконалення робота державних органів, що здійснюють керівництво всім сектором оборони. Вертикаль державного управління часто “розривається”. Сьогодні, на мій погляд, в уряді не вистачає віце-прем’єра-міністра, який би займався оборонною справою безпосередньо. Упевнений,

що тоді б ми не мали граничних показників бюджетного запиту на 2009 р., які фактично менші від показників попереднього року.

Отож необхідні практичні кроки, спрямовані на усунення зазначених проблем.

Це, по-перше, вдосконалення механізму оборонного планування на державному рівні в рамках проведення оборонного огляду відповідно до вимог Указу Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 травня 2008 року “Про проведення оборонного огляду” [8,9].

Оборонний огляд, метою якого є оцінка стану й готовності Збройних Сил України та інших військових формувань до виконання завдань оборони, уточнення довгострокових перспектив їх розвитку, визначення матеріальних, фінансових і людських ресурсів для гарантованого забезпечення оборони з урахуванням зовнішньополітичного курсу України на євроатлантичну інтеграцію, торкається всього сектору оборони. Керівництво здійснює Кабінет Міністрів України. У ньому беруть участь 13 центральних органів виконавчої влади. Ми проведемо оборонний огляд на основі наданих Урядом основних прогнозних показників економічного і соціального розвитку України на 2009-2011 роки. За його підсумками керівництво держави і суспільство має дати відповідь на запитання: чи збільшувати фінансування на утримання Збройних Сил, чи їх скорочувати, завдаючи шкоди обороноздатності держави?

Від результатів оборонного огляду та їх імплементації залежатиме формування механізму розриву хибного кола щодо вдосконалення системи управління у сфері оборонного планування.

По-друге - це перегляд підходів до визначення чисельності Збройних Сил. Показники чисельності були досить коректно обґрунтовані ще у 2004 році під час проведення оборонного огляду. При цьому, крім класичних військово-політичних і економічних чинників, враховано стратегічний курс України стосовно інтеграції в НАТО (передбачалося приєднання до Плану дій щодо членства у 2006 році, а набуття повноправного членства вже за 3-5 років від початку реалізації зазначеного плану) [10]. Це означало, що в до-

силь короткій перспективі для забезпечення власної національної безпеки Україна зможе розраховувати на відповідні активи НАТО.

Розрахунки граничної чисельності Збройних Сил України на 2011 рік спиралися на порівняльний аналіз чисельності збройних сил країн - членів НАТО, які визнають існування єдиних з Україною зовнішніх загроз національній безпеці та мають подібну з нашою державою щільність населення на квадратний кілометр території, рівень урбанізації та розвиненість транспортної і промислової інфраструктури.

Такий підхід зумовив необхідність інтенсифікації процесів скорочення Збройних Сил України із спрямуванням вивільнених коштів на їх розвиток. Як результат - комплект бойових частин уже сьогодні відповідає показнику на кінець 2011 року, визначеному Державною програмою розвитку Збройних Сил України на 2006 – 2011 роки. При цьому ми не допустили зниження рівня бойового потенціалу Збройних Сил України.

Реальні темпи просування України до набуття членства в Альянсі виявилися дуже повільними. Водночас зростає інформаційний та економічний тиск з боку Російської Федерації, що значно змінює воєнно-політичну обстановку навколо України.

Усі зазначені чинники обумовлюють необхідність переглянути сплановані раніше показники чисельності Збройних Сил України та покладатися на власні сили і засоби, а не на систему колективного забезпечення суверенітету та територіальної цілісності держави в середньостроковій перспективі.

Виходячи із зазначеного, вважаю за доцільне на державному рівні прийняти рішення про встановлення чисельності Збройних Сил України на найближчі роки на рівні 148 тис. військовослужбовців. При цьому чисельність цивільних працівників визначати залежно до потреб і темпів вивільнення Збройних Сил від виконання невластивих функцій, що дозволить не допустити зниження рівня бойового потенціалу Збройних Сил.

Сьогодні більшість експертів у сфері воєнної безпеки єдині в тому, що безпосередня загроза широкомасштабного застосування воєнно-силових за-

ходів проти України в найближчій перспективі малоімовірна. Водночас потенційні можливості виникнення збройного конфлікту та використання збройних сил як можливого інструменту зміни військового балансу зберігаються.

Переозброєння війська сучасними зразками ОВТ

Забезпечення воєнної безпеки держави нерозривно пов'язане із *переозброєнням* Збройних Сил *сучасними зразками ОВТ*. Міністерство оборони має чітко сформовану стратегію переозброєння Збройних Сил, яка полягає в:

- оснащенні новими та модернізованими зразками ОВТ, передусім ядра Збройних Сил - Об'єднаних сил швидкого реагування;
- модернізації наявного озброєння та військової техніки;
- розробленні сучасного озброєння для потреб Збройних Сил України зразка 2011 року;
- відновленні боєздатності та виведенні з експлуатації застарілого озброєння.

Ця стратегія в цілому реалізується. Здійснюється, зокрема, розробка танка «Оплот», корабля класу «корвет», модернізація літаків МіГ-29 та Су-25, створення військово-транспортного літака Ан-70, багатофункціонального ракетного комплексу, закупівля танків «Булат», а також робота з продовження термінів технічної придатності зенітних ракетних комплексів С-300П [11]. Така робота ведеться з урахуванням міжнародних стандартів.

Проте темпи переоснащення Збройних Сил новими та модернізованими зразками ОВТ є значно нижчими за темпи їх фізичного старіння. Україна залишається єдиною в регіоні, яка ще не досягнула практичних зрушень у системному переозброєнні Збройних Сил.

Понад 80 % озброєння і військової техніки вітчизняних Збройних Сил знаходиться в експлуатації 20 і більше років. У найскрутнішому стані перебувають Повітряні та Військово-Морські Сили.

Більшість основних зразків озброєння та військової техніки Збройних Сил України не відповідає сучасним вимогам.

Причинами такого стану, крім хронічного недофінансування (табл. 2), також є системні прорахунки в підходах до розроблення Державної програми розвитку озброєння та військової техніки на період до 2015 року, зокрема:

- визначення великої кількості пріоритетів, які не узгоджуються з реальними фінансово-економічними можливостями держави;
- орієнтація на замкнуті цикли виробництва, у той час коли можливості вітчизняного ОПК можуть забезпечити потреби Збройних Сил щодо основних зразків озброєння не більше 8% [12];
- відсутність альтернативного механізму придбання Збройними Силами ОВТ та механізму управління ризиками у випадку недофінансування проєктів з розробки озброєння та військової техніки.

Поліпшення ситуації головним чином залежить від стабільності фінансування. Але ще є значні ресурси у сфері вдосконалення нашої організаторської діяльності.

Таблиця 2

Розподіл видатків Державного бюджету Збройних Сил України за призначенням

Роки	Утримання ЗС України	Підготовка ЗС України	Розвиток ОВТ та інфраструктура
2006	77,1	15,9	7
2007	68,5	16,5	15
2008	74,2	15,0	10,8

По-перше, це уточнення Концепції військово-технічної політики держави та шляхів системного переозброєння всіх військових формувань сучасними зразками ОВТ. Такими шляхами

може бути:

- розробка та виробництво на підприємствах вітчизняного ОПК тієї номенклатури зразків ОВТ, що відповідає вимогам сьогодення;
- розширення військово-технічної кооперації при виробництві ОВТ з іншими країнами;

- опрацювання механізмів придбання зразків ОВТ (у т.ч. лізинг, офсетні схеми, спільне виробництво) за кордоном;
- модернізація наявних зразків ОВТ, які мають перспективу.

По-друге, вдосконалення нормативно-правової бази з питань забезпечення бюджетного фінансування реалізації компенсаційних (офсетних) схем у сфері імпорту продукції для потреб оборони та безпеки, а також щодо спрощених механізмів ліцензування ОВТ, яке придбано для Збройних Сил за кордоном.

На професійну основу

Створення оптимальних за чисельністю, мобільних, добре оснащених, боєздатних Збройних Сил у сучасних умовах можливе лише на *професійній основі*. Професійна армія передбачає щонайменше чотири складові: сучасне озброєння та військова техніка; укомплектування її підготовленими військовослужбовцями-професіоналами; достатній рівень підготовки військ (сил); забезпечення соціальних гарантій військовослужбовцям і членам їхніх сімей та запровадження ефективної нової кадрової політики.

Таким чином, само по собі комплектування Збройних Сил на контрактній основі (про яке ми дуже багато зараз говоримо) є маленькою складовою цього великого процесу і без інших складових у масштабі всього війська нічого не варте, адже дуже нераціонально тримати дорогих солдат, які володіють тільки стрілецькою зброєю, не мають сучасного оснащення (екіпіровки) і не застосовують високотехнологічну зброю.

Про оснащення військ (сил) сучасними ОВТ ми сказали вище. Зупинюся в цьому контексті на підготовці військ.

Відомо, що запорукою успішного виконання завдань професійною армією є цілеспрямована її підготовка. На жаль, сьогодні необхідний рівень підготовки ми можемо забезпечити тільки частини сил, яка входить до ОСШР. Це знову ж таки залежить від обсягів фінансування.

Для підвищення рівня професіоналізму Збройних Сил на практиці ми максимально використовуємо як традиційні механізми, так і можливості міжнародного військового співробітництва. Участь у програмі НАТО “Партнерство заради миру”, зокрема у “Процесі планування та оцінки сил”, у заходах Індивідуальної програми партнерства між Україною і НАТО, багатонаціональних навчаннях у рамках програми “Партнерство заради миру”, Силах реагування НАТО, в антитерористичній операції “Активні зусилля”.

Для основних сил оборони Збройних Сил бойова та мобілізаційна готовність військ (сил) і їх життєздатність підтримується лише на мінімальному рівні.

Укомплектування Збройних Сил підготовленими військовослужбовцями-професіоналами як ніколи важливо для запровадження нової кадрової політики. Певну роботу ми вже провели.

Запровадили нову Концепцію кадрової політики в Збройних Силах України. Її реалізація сьогодні повною мірою перевіряється в кадрових центрах, де відпрацьовується весь комплекс кадрового менеджменту - від оцінки особового складу, його призначень на посади, ротації, направлення на навчання та перепідготовку до звільнення з лав Збройних Сил.

По всій території України створено 11 територіальних центрів комплектування військовослужбовцями за контрактом, а до кінця 2008 року планується відкрити ще 14.

Професійна армія є суб'єктом ринкових відносин, що передбачає кадрову конкуренцію на ринку праці. Така конкуренція, крім суто грошового забезпечення військовослужбовців-професіоналів, потребує вирішення низки питань, серед яких надання соціальної перспективи військовослужбовцям і підвищення престижу служби, вивільнення від виконання невластивих Збройним Силам функцій, забезпечення соціально-правового захисту.

Нині укомплектованість Збройних Сил України особами рядового та сержантського складу контрактної служби становить 53% від загальної шта-

тної чисельності цієї категорії військовослужбовців, а до кінця 2008 року передбачається довести цей показник до 60%.

Нами розроблено єдиний комплексний документ – Перспективний план основних заходів переходу Збройних Сил до комплектування військовослужбовцями за контрактом на 2008–2010 роки, який визначив конкретні заходи та їх ресурсне забезпечення. Передбачено низку заходів соціального характеру, зокрема до кінця 2008 р. підвищення грошового забезпечення військовослужбовців контрактної служби та фінансування робіт щодо переобладнання казарменого фонду.

Одне із пріоритетних завдань - створення професійного сержантського складу, який повинен стати основою професійних Збройних Сил і взяти на себе основне навантаження з виховання та навчання підпорядкованого особового складу. Для цього ми передбачаємо створення послідовної багаторівневої системи навчання. Особливе місце в побудові зазначеної системи приділяється створенню на фондах факультету військової підготовки Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” вищого рівня підготовки сержантського та старшинського складу – Центру підготовки сержантів.

Крім того, здійснюється підготовка сержантського складу у військових навчальних закладах країн - членів НАТО.

Не менш важливе значення має формування якісного офіцерського корпусу. Нами запроваджено принцип безперервної освіти офіцерів протягом усієї службової кар’єри. Ми усвідомлюємо, що вимоги до офіцера-командира підрозділу професійних солдатів значно зростають. Тому окрема увага приділяється офіцерам, які отримали досвід участі в миротворчих місіях, освіту та підготовку у відомих військових навчальних закладах за кордоном, а також фахівцям з оперативно-стратегічним і оперативно-тактичним рівнями підготовки.

Для невеликих за чисельністю Збройних Сил дуже важливо мати ефективний резерв. Сьогодні запроваджується служба на контрактних засадах у

військовому резерві: сформовано відповідну нормативно-правову базу, проведено у 2007 році експеримент з підготовки резервістів. Результати експерименту на практиці підтвердили правильність вибору стратегії переходу до кращих світових стандартів комплектування армії, виявили доцільні шляхи, форми та методи впровадження служби у військовому резерві.

Загальна трансформація – вимога часу

Тільки вирішивши проблеми Збройних Сил на згаданих двох напрямках - *переозброєння війська сучасними зразками ОВТ та його професіоналізація* - ми можемо усвідомити масштаби необхідних і системних змін у Збройних Силах України. Окремими реформами проблему створення професійних Збройних Сил нам не вирішити. Проте з подібними проблемами стикаємося не тільки ми, а і наші сусіди, країни - члени НАТО, серед яких США не стали виключенням.

Розвиток Збройних Сил України вже сьогодні повинен бути спрямований на досягнення якісних показників, необхідних для протистояння майбутнім викликам і загрозам. Такі зміни потребують всеохоплюючих змін у військовій сфері.

Прикладом таких змін є процеси глибинної трансформації НАТО, започаткованої у 1990 році Лондонською декларацією, що отримали подальший розвиток з урахуванням нових глобальних загроз на сесії Північноатлантичної ради в Празі у 2002 році.

При цьому під терміном "трансформація" розуміється дещо більше ніж реформування та поступовий розвиток збройних сил, модернізація і закупівля нових зразків озброєння та військової техніки, окремі зміни в підготовці та інших аспектах військової діяльності.

На відміну від цілеспрямованого реформування окремих складових військового організму, який здійснювався до останнього часу, військова трансформація вимагає перегляду ідеології воєнної політики щодо розвитку та застосування Збройних Сил, комплексних узгоджених змін.

Майбутнє членство України в НАТО вимагає вже сьогодні приєднання Збройних Сил України до трансформаційних процесів, які відбуваються в Альянсі, з метою досягнення більш високої готовності Збройних Сил до виконання завдань за призначенням - для участі в операціях із запобігання конфліктам, управління кризовими ситуаціями, підтримання миру, реагування на стихійні лиха та надання гуманітарної допомоги.

Трансформація у військовій сфері – це пряма реакція на зміни воєнно-політичної обстановки та появу нових, більш складних викликів і загроз. Вона стосується вимог, що випливають з аналізу нинішнього стану Збройних Сил і того їх стану, якого ми прагнемо досягти [13].

Воєнно-політична трансформація передбачає проведення таких заходів:

- удосконалення державної політики у сфері військово-політичного та адміністративного управління Збройних Сил України, в тому числі приведення структури і функцій Міністерства оборони до вимог сучасного державного менеджменту;

- приведення системи стратегічного планування у сфері оборони у відповідність діючим процедурам оборонного планування НАТО на основі можливостей;

- розроблення концептуальних та організаційних засад проведення змін у Збройних Силах України;

- управління змінами шляхом визначення вимог до збройних сил у майбутньому, організаційних і функціональних структур, їх оцінка і порівняння зі змінами, проведеними в Альянсі.

Імплементация цих заходів залежить від своєчасного вирішення трьох базових проблем, які пов'язані з усіма тими корисними та правильними кроками, прийнятими ініціативами стосовно трансформації як поняття в командній структурі, воєнних доктринах, збройних силах чи військових спроможностях. Це – час, гроші та все більший та більший очевидний брак загально-го, зрозумілого та простого поняття трансформації у військовій сфері.

Зазначені ризики значно впливають на прийняття рішень політиками. Адже будь-яке рішення, прийняте сьогодні (інколи дуже нелегке), буде плідним лише для наступників.

Творча сила патріотизму

Відсутність цілісної державної політики у вищих ешелонах влади протягом останніх 8-10 років не сприяла зміцненню патріотизму військовослужбовців, а також військово-патріотичного виховання молоді.

У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність концептуального визначення єдиних підходів до виховання захисника Батьківщини з урахуванням економічної, суспільно-політичної, демографічної ситуації, становища молоді в суспільстві, формування морально-етичних, національно-історичних основ їх діяльності.

Патріотизм воїнів, їх почуття любові до Вітчизни, які втілюються у служінні її інтересам, має основоположне значення для розвитку Збройних Сил України. Основним принципом виховної роботи є її національно-патріотична спрямованість.

Зміст патріотичного виховання воїна відображає етнопедагогічну цінність традицій, звичаїв, обрядів, пов'язаних з потребою захищати Батьківщину. В цьому – продуктивна, творча сила патріотизму.

Ураховуючи те, що виховання патріотизму є важливою складовою забезпечення розвитку Збройних Сил України, підвищення їх боєготовності Президентом України поставлено завдання щодо розроблення окремої Державної програми військово-патріотичного виховання громадян України до 2015 року [14].

Виходячи із зазначеного, Міністерством оборони було проведено низку організаційних заходів з метою створення ефективної соціально значимої системи військово-патріотичного виховання у Збройних Силах, формування активної громадянської позиції, військово-професійних, морально-психологічних і фізичних якостей особового складу Збройних Сил. Зокрема

розроблено Програму військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України на 2008-2011 роки, у якій передбачено створення сучасної нормативно-правової бази, вдосконалення управління та організаційної структури системи військово-патріотичного виховання у Збройних Силах.

Реалізація заходів цієї програми дасть можливість створити умови для ефективної військово-патріотичної роботи у Збройних Силах шляхом розвитку науково-теоретичних засад, формування необхідного навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення, посилити роль військових закладів культури як осередків інтеграції системи військово-патріотичного виховання у Збройних Силах у державний простір виховання громадян, створення позитивного іміджу Збройних Сил та підняття престижу військової служби.

Сьогодні ми повинні чітко розуміти, що турбота про *престиж армійської служби* - справа загальнодержавна.

На жаль, існує низка проблемних питань, зокрема: відсутність ефективної PR-діяльності із формування позитивного іміджу війська; тенденційність підходу до військової тематики і надмірно часте подання в інформаційному просторі негативних матеріалів; недостатній рівень здійснення військово-патріотичної роботи з призовниками, в тому числі потенційними кандидатами на військову службу за контрактом та у резерві; неефективне проведення реклами.

Міністерство оборони для створення позитивного іміджу Збройних Сил планує розробити державну стратегію подолання зазначених негативів, які суттєво впливають як на сучасний стан Збройних Сил України, так і на престиж військової служби.

Ми чітко розуміємо, що формування воїна – патріота, створення позитивного іміджу Збройних Сил є необхідною умовою забезпечення захисту національних інтересів держави.

На завершення хочу знову повернутися до подій в Грузії у серпні 2008 року. Вони стають каталізатором появи нових викликів та загроз для України, зокрема:

- загрози порушення територіальної цілісності;
- втягування в міжнародні конфлікти через правову неврегульованість застосування у військових конфліктах кораблів та частин Чорноморського флоту;
- створення сусідніми державами нових приводів для втручання у внутрішні справи України через нелегальне отримання громадянами України громадянства інших держав, зокрема РФ;
- посилення напруженості та штучного поділу суспільства України за ідейними ознаками шляхом необ'єктивного висвітлення бойових подій у Грузії, дискредитації позиції України та її керівництва;
- домінування в українському інформаційному просторі російських засобів масової інформації.

Усе зазначене вище дає підстави для таких попередніх воєнно-політичних висновків:

- Україна не може гарантувати свою безпеку поза рамками найбільш ефективної євроатлантичної системи колективної безпеки;
- нейтралітет і позаблоковий статус для України означає лише одне – перманентну потенційну небезпеку втрати державності та суверенітету;
- нагальною потребою для України є активізація на державному рівні практичної діяльності щодо реалізації євроатлантичних прагнень та потреба відпрацювання ефективної системи швидкого реагування органів державної влади на реальні загрози у сфері воєнної безпеки;
- необхідність об'єднуючих ідей для консолідації різних
- політичних сил в інтересах безпеки держави;
- виведення Чорноморського флоту після травня 2017 р. має стати стрижнем російського напрямку української зовнішньої політики.

Проблема зміцнення воєнної безпеки України потребує зростаючої уваги як держави, так і всього суспільства. Ключовим напрямом у цій сфері сьогодні як ніколи за часів незалежності України постає завдання підвищення боєздатності її Збройних Сил та інших складових сектору безпеки до виконання завдань за призначенням.

Невідкладними завданнями залишаються підвищення ефективності керівництва цими процесами при відповідному збільшенні ресурсного забезпечення всіх складових сектору безпеки.

Рішення Президента України щодо проведення оборонного огляду в Україні дає нам реальний шанс вирішити всі завдання у сфері довгострокового оборонного планування, і цю можливість ми маємо використати максимально ефективно.

***

В статье проанализированы основные проблемы в сфере военной безопасности, связанные с развитием Вооруженных Сил Украины, и предложены направления их решения. Такими направлениями определены: повышение уровня финансирования мероприятий Государственной программы развития Вооруженных Сил Украины на 2006 – 2011 годы, перевооружение армии современными образцами ВВТ, ускорение профессионализации, основным механизмом которого выбрана трансформация, повышение уровня патриотического воспитания допризывной молодежи и военнослужащих, формирование положительного имиджа Вооруженных Сил.

***

The main issues in field of military security related to Ukrainian Army development are analyzed and directions of their solution are offered in the article. These directions are: increasing funding level of measures for Army Development State Program on 2006-2011, army re-equipment with modern military hardware, professionalization acceleration by transformation, patriotic education of young men called for military service and army positive image forming.

***

1. Указ Президента України від 22 червня 2004 року №670 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 червня 2004 року “Про Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року”// Офіційний вісник України від 09.07.2004. – К., 2004. - №25. – С. 26: стаття 1644; код акту 29196/2004.

2. *Указ* Президента України від 12 лютого 2007 року № 105/2007 “Про Стратегію національної безпеки України”.
3. *Закон* України “Про основи національної безпеки України” / Відомості Верховної Ради. – К.: ВВР, 2003. - № 39. - Ст. 351.
4. *Закон* України “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави”.
5. *Біла книга 2007: оборонна політика України* / підготовлена авторським колективом Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України // Міністерство оборони України, 2008.
6. *Указ* Президента України від 15 червня 2004 року №648 “Про Воєнну доктрину України”.
7. *Послання* Президента України Віктора Ющенка до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України // Офіційний вісник Президента України, 2008 рік.
8. *Закон* України “Про організацію оборонного планування” // Відомості Верховної Ради. – К.: ВВР, 2004, № 39. - Ст.351.
9. *Указ* Президента України від 27 червня 2008 року № 598/2008 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 травня 2008 року “Про проведення оборонного огляду”.
10. *Постанова* Верховної Ради України від 16 березня 2004 № 1602-IV “Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України та її виконання // Відомості Верховної Ради, 2004. - № 24. - Ст. 337 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою ВР № 2215-IV від 01.12.04).
11. *Міністр* оборони України Єхануров Ю.І. “Міністерство оборони стане більш ефективним, більш мобільним і більш функціонально підготовленим” // *Військо України*, 2008. - № 4.
12. *Експертна доповідь* “Україна в 2007 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку” // http://www.niss.gov.ua/book/Eks_d2007/index.htm/.
13. *Єхануров Ю.І.* Воєнно-політичний вимір трансформації Збройних Сил України // *Наука і оборона*, 2008. - №3.
14. *Указ* Президента України від 12 грудня 2007 року № 1209/2007 “Про додаткові заходи щодо підвищення боєздатності Збройних Сил України”// Офіційний вісник Президента України, 2007. - № 38. - Стаття 1032. - С. 54.